

THE MAKING OF A CAPITAL DIALECT: LANGUAGE CHANGE IN 19TH CENTURY CAIRO
E.W.A. Zack

Dit vernieuwende onderzoek op het gebied van de Arabische studiën analyseert drastische veranderingen die het Arabische dialect van Caïro onderging in de tweede helft van de 19e eeuw. De taalsituatie in de Arabische wereld wordt gekenmerkt door diglossie. Dit is een situatie waarbij er twee varianten van een taal naast elkaar bestaan: een hoge variant (Klassiek Arabisch) die gebruikt wordt voor officiële doeleinden, en een lage variant (de dialecten) die gebruikt wordt voor informele communicatie. In Ottomaans Egypte was de situatie nog gecompliceerder, aangezien de officiële taal van de overheid Ottomaans Turks was. In de tweede helft van de 19e eeuw onderging het Arabische dialect van Caïro een aantal drastische veranderingen. Vóór die tijd deelde het dialect van Caïro vele kenmerken met de omringende plattelandsdialecten. Een aantal van deze kenmerken verdween vrij plotseling uit het dialect van Caïro. Hierbij ontstond een nieuw dialect, het modern Caïreens, met kenmerken die afwijken van de omringende dialecten en die in sommige gevallen uniek zijn voor Egypte.

Deze veranderingen kunnen niet afdoende verklaard worden vanuit de structuur van de taal zelf, omdat de verdwenen kenmerken eeuwen hebben bestaan in het dialect van Caïro. Er moet sprake zijn geweest van externe factoren die ervoor hebben gezorgd dat juist in deze periode taalveranderingen plaatsvonden. Het is daarom noodzakelijk om ook de sociale context bij het onderzoek te betrekken. In de 19de eeuw voltrokken zich een aantal radicale veranderingen in de sociale structuur van de stad. Een combinatie van hoge sterftcijfers vanwege epidemieën en grote migratiegolven van ongeschoolde arbeiders van het platteland naar Caïro zorgden voor een vermenging van rurale dialecten en het dialect van de hoofdstad. Bovendien ging vanaf 1858 Arabisch het Ottomaans Turks vervangen als taal van de overheid, wat betekende dat de Turkssprekende elite geleidelijk overschakelde naar Arabisch. De stadsinwoners wilden niet geassocieerd worden met de geïmmigreerde boeren en vermeden daarom gestigmatiseerde taalkenmerken. Deze vermijdingsstrategieën zorgden voor het verdwijnen van rurale eigenschappen uit het dialect van Caïro en het ontstaan van innovatieve kenmerken.

De bestudering van de geschiedenis van de Arabische dialecten is niet eenvoudig, omdat het Klassiek Arabisch de taal was waarin men schreef, en niet de dialecten. Daarom zijn historische bronnen die geschreven zijn in het dialect, schaars. Deze situatie verandert echter vanaf de 19e eeuw. Uit deze periode hebben we een groot aantal bronnen voor het Caïreens-Arabisch. Het gaat hier enerzijds om bronnen in het dialect geschreven door Egyptenaren (voornamelijk toneelstukken en politieke artikelen) en anderzijds om grammaticaboeken, leerboeken en woordenboeken geschreven door oriëntalist.

Het project stelt tot doel om aan de hand van deze bronnen een database te maken waarin alle kenmerken van het Caïreens in de 19e eeuw worden verzameld. Aan de hand van deze database zal een analyse gemaakt worden van de veranderingen die in de taal hebben plaatsgevonden. In het volgende stadium van het project zal ik de taalveranderingen verklaren aan de hand van de historische context, om te bepalen welke rol factoren zoals immigratie en dialectcontact hebben gespeeld. Het onderzoek zal resulteren in een monografie en in een digitale database, die beschikbaar zal worden gemaakt voor toekomstig onderzoek. Vooral deze digitale database is een zeer belangrijk aspect van het project, omdat dit soort databases schaars zijn en zeer noodzakelijk zijn voor verder onderzoek naar de geschiedenis van de Arabische dialecten.

Dit project is vernieuwend op verschillende gebieden. Er zijn veel studies over urbanisatie in het Midden-Oosten, maar er is erg weinig onderzoek gedaan naar het effect van dit proces op de taal. De studies die er zijn, beschrijven hoe het dialect van immigranten zich aanpast onder invloed van het dialect van hun nieuwe woonplaats. De andere zijde van het verhaal, namelijk het effect van rurale dialecten op een stadsdialect, is nog niet onderzocht in de Egyptische context. Een ander vernieuwend aspect van dit project is het feit dat het de ontwikkeling van een Arabisch dialect over een langere periode onderzoekt. Eerdere onderzoeken beperkten zich veelal tot de beschrijving van de taal op een bepaald punt in het verleden en boden daardoor een statisch beeld. Dit project is ook innovatief vanwege het interdisciplinaire karakter: het brengt geschiedkundig onderzoek (migratie en urbanisatie), sociolinguïstiek (de houding tegenover verschillende dialecten en taalvarianten) en taalkunde (processen van taalverandering) samen in een overkoepelend onderzoek, wat op het gebied van de Arabistiek uniek is. Tenslotte zal dit onderzoek wetenschappers helpen om ook de huidige situatie in de Arabische wereld te bestuderen, waar op dit moment in veel steden taalverandering onder invloed van migratie plaatsvindt.